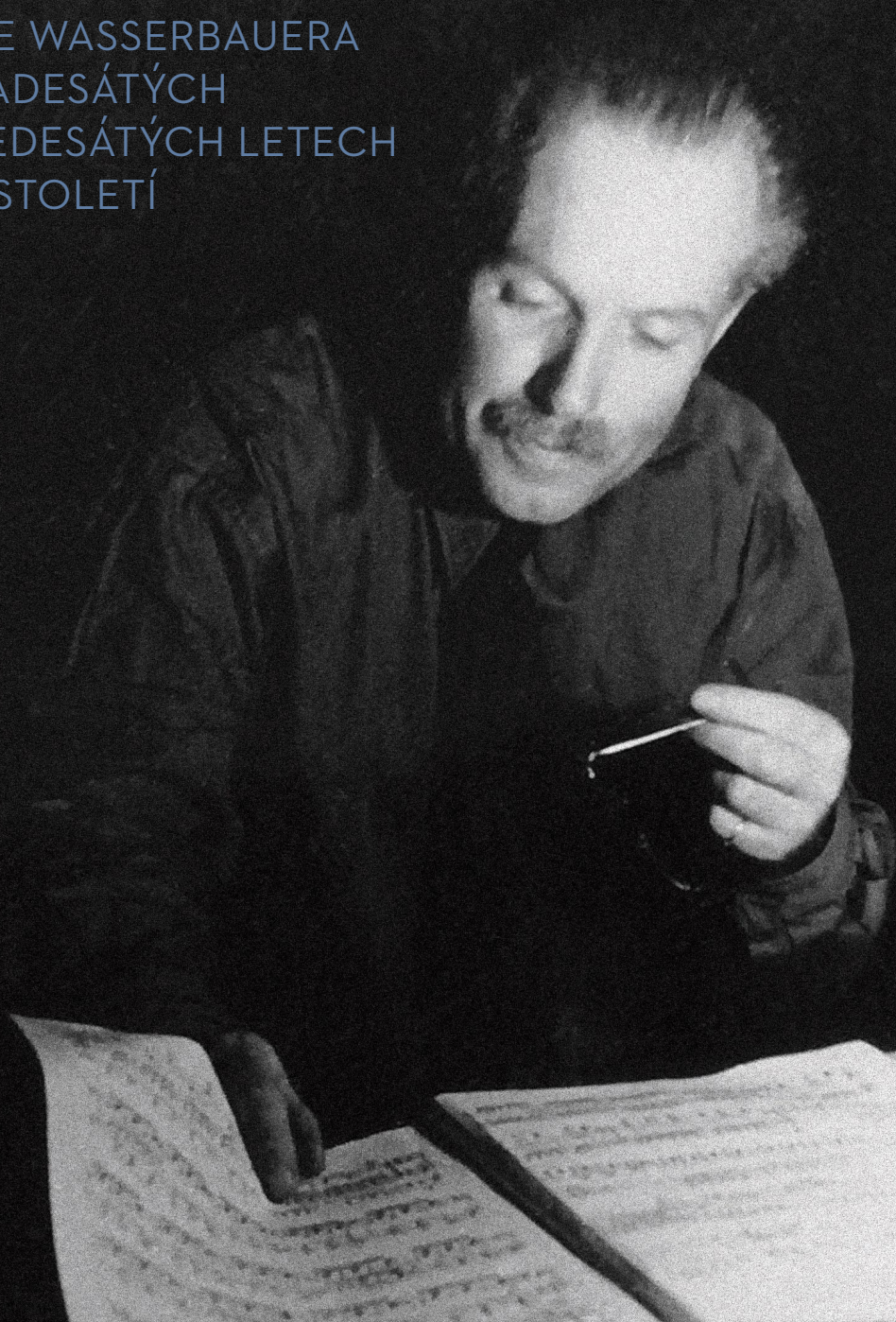

ŠÁRKA HAVLÍČKOVÁ KYSOVÁ
REŽISÉR JAKO KONCEPT

TVORBA OPERNÍHO REŽISÉRA
MILOŠE WASSERBAUERA
V PADESÁTÝCH
A ŠEDESÁTÝCH LETECH
20. STOLETÍ

KAROLINUM

ŠÁRKA HAVLÍČKOVÁ KYSOVÁ

**REŽISÉR JAKO KONCEPT
TVORBA OPERNÍHO REŽISÉRA
MILOŠE WASSERBAUERA
V PADESÁTÝCH
A ŠEDESÁTÝCH LETECH
20. STOLETÍ**

UNIVERZITA KARLOVA
NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM 2019

Recenzenti: prof. PhDr. Eva Stehlíková
prof. PhDr. et MgA. Miloš Štědroň, CSc.

Publikace vznikla za podpory Grantové agentury České republiky v rámci projektu „Generace režiséra Miloše Wasserbauera a progresivní dramaturgie v opeře Státního divadla v Brně“ (GA15-06548S) řešeného v letech 2015–17.

© Univerzita Karlova, 2019

© Šárka Havlíčková Kysová, 2019

ISBN 978-80-246-4460-8

ISBN 978-80-246-4464-6 (pdf)

OBSAH

Poděkování	11
Úvod	13
<hr/>	
1. Operní režisér jako proměnlivý koncept	17
<hr/>	
2. Život Miloše Wasserbauera	26
2.1 Badatelský výběr zpráv/informací o životě a díle Miloše Wasserbauera	26
2.2 Konceptualizace operního režiséra Miloše Wasserbauera v nekrolozích a vzpomínkových textech	33
<hr/>	
3. Operní režisér jako soubor konceptů	39
3.1 Miloš Wasserbauer jako realistický operní režisér	41
3.1.1 Realismy	41
Nejedlého koncept socialistického realismu a pluralita realismů	44
Realismus, naturalismus a režisér jako organizátor ideové a stylové jednoty inscenace dle Adolfa Scherla	46
3.1.2 Inspirace v zahraničí	49
Konstantin Sergejevič Stanislavskij jako operní režisér.	50
Recepce systému Stanislavského v českém myšlení o operní inscenační tvorbě	50
Stanislavského metoda v operní inscenační praxi dle Antarové a Kristiho	51
Kristiho výklad základních východisek systému Stanislavského v opeře	53
<i>Evžen Oněgin</i> a ideál kategorie pravdivosti interpretace	57
Walter Felsenstein jako operní režisér přinášející realistické hudební divadlo	65
Herec-zpěvák a režisér důkladně studující partituru Felsensteinův koncept pravdivosti v inscenační praxi hudebního divadla	66
Felsenstein a Stanislavskij	71
3.1.3 Wasserbauerova konceptualizace pojmu realismus	77
Ideál realismu v operní režii	77
3.2 Miloš Wasserbauer socialistický a „realistický“ operní režisér	80

3.2.1 „Velká škola socialistického realismu“: <i>Mladá garda a Tarasova rodina</i>	80
3.2.2 Požadavky na novou československou operu vzešlé ze dvou „sovětských vzorů“	87
3.2.3 Realistická tvůrčí metoda v režii Miloše Wasserbauera	90
3.2.4 Scénický realismus Waltera Felsensteina jako inspirační zdroj?	91
3.3 Miloš Wasserbauer hledá ideje díla Partitura jako východisko scénické interpretace operního díla: Ústřední idea díla a vycházení z partitury	93
3.4 Buditel slovenského národního cítění: padesátá léta v Bratislavě	98
3.4.1 Inscenace slovenských novinek	101
<i>Juro Jánošík</i> (Bratislava, 1954)	101
<i>Beg Bajazid</i> (Bratislava, 1957)	104
<i>Svätopluk</i> (Bratislava, 1960)	108
3.4.2 Monumentalizace historie v pojetí Miloše Wasserbauera: důležitá setkání se scénografy	111
<i>Don Carlos</i> 1956 – „spor“ o ideu díla	113
3.5 Dramaturgie opery Státního divadla v Brně jako koncept historického vývoje	119
3.5.1 „Pěstování domácího umění jest první a nejkrásnější úloha naší opery“	121
3.5.2 Dramaturgie a požadavek „zdivadelnění opery“	128
3.6 Miloš Wasserbauer jako vykladač české operní mytologie	130
3.6.1 <i>Dalibor</i>	131
3.6.2 Bedřich Smetana ve Wasserbauerových inscenacích <i>Dalibora</i> a v jejich recepci	139
<i>Dalibor</i> (Bratislava, 1957)	139
<i>Dalibor</i> (Brno, 1962)	145
3.7 „Apoštol Janáčka“ – režisér kultivující, udržující a propagující janáčkovskou inscenační tradici	149
3.7.1 Ota Zítek jako předchůdce Miloše Wasserbauera v janáčkovské inscenační tradici	150
3.7.2 Rudolf Walter jako předchůdce Miloše Wasserbauera v janáčkovské inscenační tradici	158
3.7.3 Miloš Wasserbauer a janáčkovská inscenační tradice	164
<i>Z mrtvého domu</i> (Brno, 1958)	170
Její pastorkyňa	179
<i>Její pastorkyňa</i> (Bratislava, 1955) a janáčkovská inscenační tradice na Slovensku	180
<i>Její pastorkyňa</i> (Brno, 1961)	182
<i>Věc Makropulos</i> (Brno, 1962)	189
<i>Příhody lišky Bystroušky</i> a slavnostní otevření nového divadla (Brno, 1965)	195

	<i>Výlety pana Broučka</i> (Brno, 1967)	207
3.8	Miloš Wasserbauer režisér mezinárodně uznávaný	210
3.8.1	<i>Síla osudu</i> (Lipsko, 1963)	210
3.8.2	Šostakovičova <i>Katěrina Izmajlová</i> v Brně a v Miláně (1964)	215
3.9	Režisér směřující k jevištní metafoře	229
3.9.1	„Posun“ k jevištní metafoře I: Inscenační přístup k barokní opeře a Händelův <i>Julius Caesar</i>	229
	<i>Julius Caesar</i> (Brno, 1966)	230
3.9.2	„Posun“ k jevištní metafoře II: Inscenační přístup k Verdiho <i>Otellovi</i> <i>Otello</i> (Brno, 1967) – naplno využité možnosti nového prostoru	241
3.10	Miloš Wasserbauer pedagog	251
3.10.1	Výchova operního umělce ve studiu	251
3.10.2	Herec v centru zájmu	254
<hr/>		
	Závěr	258
	Zdeněk Nejedlý jako celoživotní inspirátor (nejen) Miloše Wasserbauera	259
	Zkušenosti a koncepty předchozích badatelů	260
	Scénografie jako progresivní složka operní inscenace	262
	Metafora jako prostředek sdělení	267
<hr/>		
	Summary	269
	Bibliografie	271
	Soupis vyobrazení	291
	Rejstřík	294

SUMMARY

A CONCEPT OF THEATER DIRECTOR: MILOŠ WASSERBAUER'S LEGACY FROM 1950S AND 1960S

What started as a project in 2015 has grown into a book which explores the works of the opera director Miloš Wasserbauer (1907–1970) in the fifties and sixties of the 20th century. Traditionally, a reader will expect that a monograph dedicated to a famous person will present a probable history of their life and work in the context of époque. In this book, however, a different view of Miloš Wasserbauer's creative career is offered to the reader. The author attempts, on the one hand, to unveil how the director projected his understanding of the world onto his productions, while on the other, to trace the recipients' acceptance and evaluation of those performances. Moreover, of special interest is the way Wasserbauer's researchers re-conceptualized his work in later years.

The main focus of this book is on how our ideas regarding a certain phenomenon, and thus the academic discourse around it, are influenced by the specificity, size and approach to the elements constituting this phenomenon. Using Miloš Wasserbauer's life and work, the author tries to prove that those features are largely determined by the ephemeral nature of the theater event itself (in case of this study mainly an opera performance). Depending on quality and extent of particular (archival) material that has been preserved, a perspective of analysis changes. Current experience of the researcher influences how he or she conceptualizes the creators themselves and earlier scholarly studies dedicated to them. Based on how the creator's conceptualization evolved, the reader together with the author will create the concept(s) of their own: in case of this book that would be the concept of opera director Miloš Wasserbauer. In a sense, the author tries to capture the way of how the artist, Miloš Wasserbauer, and his work were changing in the memory of the theater.

The book discusses Miloš Wasserbauer's theoretical work on opera theatre in the context of the approaches of his predecessors and contemporaries. The author also focuses on selected performances, which are regarded as style-forming in Wasserbauer's career and history of Brno operatic practice: *The Young Guard* (Brno, 1951), *Family of Taras* (Brno, 1952), *Juro Jánošík*

(Bratislava, 1954), *Jenůfa* (Bratislava, 1955; Brno, 1961), *Don Carlos* (Bratislava, 1956), *Beg Bajazid* (Bratislava, 1957), *Dalibor* (Bratislava, 1957; Brno, 1961), *From the House of the Dead* (Brno, 1958), *Svätopluk* (Bratislava, 1960), *The Makropulos Affair* (Brno, 1962), *The Force of Destiny* (Lipsko, 1963), *Katerina Izmajlova* (Brno, Milán, 1964), *The Cunning Little Vixen* (Brno, 1965), *Julius Caesar* (Brno, 1966), *Otello* (Brno, 1967), *The Excursions of Mr. Brouček* (Brno, 1967) and some other. The book also discusses the reception of those operas in the press of that era, focusing on how the epoche influenced the expectations and assessment of the artist.

The concept of “Opera director Miloš Wasserbauer” is a reference not only to a real person, but also to a number of changing opinions, ideas and images that further mediate theatrical experiences and approaches of one particular person within a certain period in theater history. Such concepts supply us with diverse images of past events, reflection, or the way a person interacts with theatrical reality. What is more, they contribute to our perception of opera-staging of our time and its place in our lives and memories – in our multilayered and changing concept of an opera director.

Šárka Havlíčková Kysová